

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8-10
101 Reykjavík
Til atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytisins.

13. janúar 2019

Umsögn The Icelandic Wildlife Fund (IWF) við drög að frumvarpi til laga um breytingu á ýmsum lagaákvæðum sem tengjast fiskeldi.

SAMANTEKT

IWF leggur til að útgáfa leyfa fyrir laxeldi í opnum sjókvíum verði stöðvuð þar til aðstæður fyrir opið sjókvíaeldi og áhrif þess að umhverfið hafa verið rannsökuð með tilhlýðilegum hætti. Stöðvun útgáfa leyfa skapar auk þess tækifæri til að ná sátt um þá umgjörð sem nauðsynleg er að smíða um fiskeldi við Íslandi. Þessi frumvarpsdrög ganga í berhogg við það markmið. Þau eru olía á eld átaka og ógna lífríki og umhverfi landsins ef þau verða að lögum óbreytt.

Þriðja bylgja sjókvíaeldis

Það laxeldi í sjókvíum sem nú er stundað við Ísland er hluti af þriðju bylgju sjókvíaeldis við landið. Þær tvær enduðu með miklu tjóni fyrir lánastofnanir og sjóði í almannaeigu. Stærsta sjókvíaeldisfyrirtæki landsins, sem nú er starfandi, var stofnað 2009. Rekstrartap þess var 2,1 milljarður króna árið 2017 og forstjóri félagsins hefur lýst í viðtali að árið 2018 hafi verið félaginu mjög þungbært og má því gera ráð fyrir að afkoman verði enn verri.

Enn eru óviss viðskiptaleg örlög þeirrar starfsemi sem nú stendur yfir, en mikilvægt er að færa til bókar að hér eru ekki á ferðinni nýsköpunarfyrirtæki. Þetta eru að stærstum hluta dótturfélög norskra fiskeldisrísra sem eiga ekki að þurfa sérstaka aðstoð ríkisins, afslátt af lögum um mengunarvarnir né nánast ókeypis afnot af sameiginlegum auðlindum íslensku þjóðarinnar. Þó er öll þessi atriði að finna í þessu frumvarpsdögum með einum eða öðrum hætti.

Norskur stofn og pólitískt áhættumat

Sjókvíaeldisfyrirtækin notast við norskan stofn sem hefur verið ræktaður kynslóð eftir kynslóð í nokkra áratugi sem hraðvaxta húsdýr. Rannsóknir staðfesta að erfðablöndun við sleppifisk minnkar hæfileika villtra stofna til að komast af í náttúrunni. Viðvera sleppifisks í ám landins er ein og sér ógn við villta stofna. Eldisfiskur gengur oft síðar í ár en villti heimastofninn. Eldishrygnur leita á sömu hrygningarstaði og róta upp hrognum villta stofnsins.

Samkvæmt núverandi áhættumati Hafrannsóknastofnunar er gert ráð fyrir að allt að 4 prósent fiska í ám landsins séu fiskar sem hafa sloppið úr eldi. Þetta þýðir að 1 af hverjum 25 fiskum í náttúrunni geta verið húsdýr sem sloppið hafa úr opnum sjókvíum. Það á ekki að vera ásættanlegt að einn einasti norskur eldislax gangi í íslenskar ár. Markmiðið hlýtur að vera að þröskuldur áhættumatsins verði lækkaður og stefnt verði að því að hann verði núll.

Á sínum tíma sýndu Íslendingar meiri framsýni en ýmsar aðrar þjóðir með því að loka ákveðnum hlutum strandlengjunnar fyrir sjókvíaeldi. Á sama hátt er áhættumat Hafrannsóknastofnunar ákveðið frumkvöðlastarf í þeirri viðleitni að vernda villta stofna landsins. Þessi frumvarpsdrög, þar sem frá er horfið að áhættumat Hafrannsóknastofnunar sé bindandi fyrir ráðherra, er augljós tilraun til þess að grafa undan þessu vísindalega frumkvöðlaverkefni. Ef nauðsyn þykir að festa í lög sérstaka rýni á áhættumatinu á það verkefni að vera í höndum óháðra vísindamanna, ekki leikmanna og hagsmunaaðila eins og lagt er til í þessum drögum með ráðherraskipuðum samráðsvettvangi.

Það er algjörlega óásættanlegt að áhættumatið verði gert pólitískt með þeim hætti sem lagt er til í frumvarpsdrögum.

Meiri rannsóknir

Slæm áhrif sleppifisks úr eldi á villta laxastofna eru þekkt og staðfest í rannsóknum frá öðrum löndum. Einnig liggur fyrir að mengun frá sjókvíaelði hefur afar neikvæð áhrif á sitt næsta umhverfi og flokkast því sem mengandi iðnaður hjá Umhverfisstofnun og víðar.

Ýmis önnur áhrif eru minna þekkt. Til dæmis á ýmsa nytjastofna í hafinu, þar á meðal þorsk og rækju. Norðmenn hófu síðastlið haust fyrstu umfangsmiklu rannsóknir sem hafa farið fram við Noreg á áhrifum sjókvíaeldis á þorskstofninni. Hafa um 600 hundruð milljónir króna vera eyrnamerktað því verkefni.

Uppeldisstöðvar þorsins hér við Ísland eru inn til fjarða. Lítið sem ekkert er vitað um áhrif þess að setja niður gríðarlegan lífmassa – milljónir eldislaxa – inn í vistkerfi fjarðanna.

Sjókvíeldisfyrirtækjunum er ekki gert að vakta umhverfið nema í tiltölulega þröngan radíus frá kvíunum. Í byrjun janúar á þessu ári kom fram í fréttum að fyrsti leiðangur rannsóknaskips Hafrannsóknarstofnunar á slóðir sjókvíaeldis á Vestfjörðum var farinn í október 2018. Í viðtali við Fréttablaðið benti Hjalti Karlsson, sjávarlíffræðingur og verkefnastjóri stofnunarinnar, á nauðsyn þess að hafa gögn til að hægt sé að fylgjast með umhverfisáhrifum sjókvíaeldisins. „Í fullkomnum heimi hefðum við viljað vera búnir að taka mikið af þessum sýnum í Arnarfirði áður en laxeldið var hafið þar en við erum að byggja upp þekkingu um svæðið; reynslu og gögn til að geta fylgst betur með í framtíðinni,“ sagði Hjalti (Fréttablaðið, 8. janúar, 2019).

Þetta sýnir stöðuna í hnotskurn. Meiri rannsóknir eru þörf áður en lengra er haldið við útgáfu leyfa fyrir laxeldi í opnum sjókvíum.

Valkostir við opnar kvíar

Í frumvarpsdrögum vantar alfarið hagræna hvata til að beina laxeldisfyrirtækjum í átt að eldisaðferðum sem ógna ekki umhverfi og lífríki.

Af einhverjum sökum ná um lög um varnir gegn mengun hafs og stranda (33/2004) ekki yfir eldi í opnum sjókvíum. Allt frárennsli, saur, fóðurafgangar, skordýraeitur og lyf gegn laxalús, streymir beint í sjóinn frá þeim örstutt frá strandlengjunni. Er þetta mjög öfugsnúið í landi þar sem eytt hefur verið tugum milljarða til að bæta frárennslismál og skólphreinsun á undanförunum árum.

Tækniþróunin í laxeldi í lokuðum sjókvíum er hröð og enn hraðari í landeldi. Risastórar landeldisstöðvar eru að rísa um allan heim. Margar af þeim byggja á tækninýjungum á endurnýtingu á vatni, sem munu stórlækka rekstrarkostnað. Í þessum endurnýtingarkerfum er meðhöndlun frárennslis og úrgangs tæknilegt úrlausnarefni. Dæmi eru um fiskeldisstöðvar sem skila hreinni vatni frá sér en það var þegar það kom inn í þær.

Greinendur á markaði með eldislax segja að þegar þessar stóru stöðvar verða komnar í fullan rekstur í framleiðslu fyrir sinn heimamarkað munu fyrstu fórnarlömb í röðum keppinautanna vera sjókvíaeldisfyrirtæki sem þurfa að fljúga sinni afurð um langan veg á markað.

Sátt við umhverfi og lífríki

Fiskeldi í opnum sjókvíum er enn tiltölulega lítið að umfangi hér við land. Við eigum að tryggja að vöxtur þess verði í sátt við umhverfi og lífríki landsins. Ekki má taka áhættu á óafturkræfum umhverfisspjöllum með úreltum aðferðum í fiskeldi. Nýta þarf nýjustu tækni og landeldi til að lágmarka umhverfisáhrif.

Ísland er í einstakri stöðu til að staðsetja sig með umhverfsvæna og sjálfbæra vöru á markaði með eldisfisk. Við höfum hér nægt landrými, jarðhita, gnótt af hreinu vatni og náttúrulega orkugjafa. Löggjafinn hefur í hendi sér að marka stefnu sem tekur mið af þessum aðstæðum. Þessi frumvarpsdrög gera það ekki.

Virðingarfyllt,

fyrir hönd The Icelandic Wildlife Fund,

Freyr Frostason og Jón Kaldal